

УДК 015.3:159.9

Юник І.Д.

КОМПЛЕКСНІ КОМУНІКАТИВНІ УМІННЯ КОМУНІКАТОРІВ: ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА

Юник І.Д. Комплексні комунікативні уміння комунікаторів: зміст та структура. Розглянуто зміст комплексних комунікативних умінь комунікаторів у контексті сучасних методологічних підходів до вивчення означеного феномену. Розкрито структуру комплексних комунікативних умінь комунікаторів, яку складають фахові знання, комунікативні вміння і комунікативні навички. Доведено, що тільки цілеспрямований розвиток кожного складника означеного феномену забезпечує якісне формування універсальної системи психофізичних дій, спрямованих на створення узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів не з відносно самостійних конструктів, а з об'єднаних їхніх угруповань, а також спрямованих на його реалізацію завдяки блочному застосуванню комунікативних навичок.

Ключові слова: комунікативні уміння, комплексні уміння, комунікативні навички, комунікатори, реципієнти, інформація, конструкти.

Юник И.Д. Комплексные коммуникативные умения коммуникаторов: содержание и структура. Рассмотрено содержание комплексных коммуникативных умений коммуникаторов в контексте современных методологических подходов к изучению обозначенного феномена. Раскрыта структура комплексных коммуникативных умений коммуникаторов, которую составляют профессиональные знания, коммуникативные умения и коммуникативные навыки. Доказано, что только целенаправленное развитие каждого компонента обозначенного феномена обеспечивает качественное формирование универсальной системы психофизических действий, направленных на создание обобщённого образа воображаемой модели донесения информации до реципиентов не из относительно самостоятельных конструктов, а из их объединённых групп, а также направленных на его реализацию благодаря блочному применению коммуникативных навыков.

Ключевые слова: коммуникативные умения, комплексные умения, коммуникативные навыки, коммуникаторы, реципиенты, информация, конструкты.

Постановка проблеми. Прискорене збільшення об'єму інформації в умовах бурхливого розвитку цивілізації вимагає переорієнтації науковців на пошуки ефективних форм і методів професійної підготовки комунікаторів як ініціаторів комунікації. Комунікатори вербальними й невербальними засобами впливають на рецептори сенсорного регістру реципієнтів (зорові, слухові, дотикові, нюхові, смакові) і «змушують» їх максимально швидко та «бездефектно» сприймати необхідну інформацію. Саме тому особливої актуальності набуває вивчення змісту та структури комплексних комунікативних умінь комунікаторів, які забезпечують не тільки швидке і якісне створення узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів, а й успішну його реалізацію в умовах професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес передачі інформації комунікаторами реципієнтам був класичним предметом дослідження науковців і розглядався з позицій психології, філософії, дидактики, психолінгвістики, філологічної герменевтики, риторики тощо. Всі теорії, в яких порушено проблему комунікації, можна об'єднати у дві великі групи – відповідно до домінування технократичного чи інтеракційного підходу. До складу першої з них входять:

- комунікаційно-технологічна теорія, яка вбачає у комунікації основну причину еволюції суспільства і акцентує увагу переважно на засобах передачі інформації [18, с. 217–224];
- теорії, створені на основі ідеї системного підходу, де під комунікацією розуміється злагоджена система з чітким взаємозв'язком усіх її елементів – джерела комунікації, передатчика, каналу, отримувача, місця призначення, шуму [15, с. 45–49];
- математичні теорії комунікації, зосереджені на дослідженні способів кодування/розкодування інформації [21, с. 10–13].

У свою чергу, інтеракційні концепції трактують комунікацію як взаємозв'язок між комунікатором та реципієнтом, який детермінується їх індивідуальними психологічними особливостями та низкою соціальних факторів [16, с. 353–354].

Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що всі без винятку теорії комунікації визнають важливу роль спеціальних умінь суб'єктів комунікації, за відсутності яких унеможливується кодування та розкодування інформації. Разом із тим, комплексні комунікативні уміння комунікаторів ще не ставали об'єктом спеціальних наукових досліджень.

Мета статті – висвітлити зміст та структуру комплексних комунікативних умінь комунікаторів на основі аналізу психологічної літератури та специфіки передачі інформації реципієнтам.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Сучасний етап розвитку психологічної науки надає змогу розглянути комплексні комунікативні вміння комунікаторів у складі триєдиної структури «знання-уміння-навички». Звичайно, існує безліч трактовок дефініції поняття «знання». Втім, всі вони зводяться до того, що в основі означеного феномену лежить сукупність засвоєної інформації про властивості об'єктів чи явищ, а також про алгоритми її використання для ухвалення рішень. Не викликає сумніву доцільність класифікації знань на емпіричні (сформовані на основі власного досвіду або спостереження) та теоретичні (отримані на основі аналізу абстрактних моделей). Натомість, наявність у комунікаторів виключно знань не може забезпечити успішну передачу необхідної інформації реципієнтам. Для цього необхідні ще й комунікативні вміння. Якщо «знання» як феномен розвитку цивілізації глибоко розкрито в сучасній науці, то дефініція поняття «вміння» все ще не є сталою. Саме тому простежується потреба у розгляді групи інтелектуальних умінь, що забезпечують не лише сприйняття, переробку та збереження інформації, а й оперування нею в будь-яких умовах діяльності. Зокрема, Ю. Бабанський [1, с. 265–267], Т. Бахарева [3, с. 11], М. Корець [9, с. 55–56], І. Лернер [11, с. 142–144], Ю. К. Wentzel та А. Wigfield [17, с. 417–419] та інші науковці розмежовують їх на: мнемічні вміння; мисленнєві вміння; імагінативні вміння; когнітивні вміння; комунікативні вміння.

Мнемічні вміння у психолого-педагогічній науці пов'язуються з функціонуванням трьох складників пам'яті: сенсорного регістру, короткострокової та довгострокової пам'яті. Мисленнєві вміння забезпечують переробку інформації, що міститься в пам'яті. На основі такої переробки індивіди приймають рішення про необхідні дії стосовно об'єктів, якими вони управляють. Функціонування імагінативних умінь забезпечує процес мисленнєвої побудови образів таких предметів або явищ, які безпосередньо не сприймаються рецепторами сенсорного регістру особистості. При цьому імагінативні вміння опираються на поняття та уявлення споріднених предметів, явищ тощо. За характером прояву вони розподіляються на два види: перші забезпечують створення образу незнайомого явища чи механізму, спираючись на його окреслення, а другі – на екстраполяцію його показників. Отримання нових знань забезпечується когнітивними вміннями особистості. Термін «когнітивні вміння» досить рідко зустрічається у психолого-педагогічній літературі, хоча цілий ряд авторів висловлює думку, що саме вони забезпечують розвиток професіоналізму фахівців [2, с. 117; 5, с. 10; 14, с. 146–147]. Оперуючи етимологічним змістом поняття «когніція» (теорія пізнання), науковці в галузі психології доводять, що когнітивні вміння пов'язані безпосередньо з процесами пізнання – набуттям, засвоєнням, опрацюванням та збереженням інформації, а також з її переосмисленням, виведенням висновків і прийняттям рішень. За дослідженнями D. Bernstein, L. Penner, A. Clarke-Stewart, E. Roy [19, с. 400–423], St. Payne та M. Beatty [20, с. 86], когнітивні вміння спрямовані на виконання вищих розумових процесів, таких як: усвідомлення; розмірковування; вирішення проблем; прийняття рішень.

Комунікативні вміння у психологічній науці трактуються як здатність особистості диференційовано використовувати вербальні і невербальні засоби для здійснення професійної діяльності, в основі якої лежить спілкування [7, с. 7; 9, с. 34; 10, с. 63 тощо]. За дослідженнями Л. Шиянюк, саме ці вміння забезпечують ефективну комунікацію завдяки спроможності:

- вступати, підтримувати та завершувати спілкування;
- дотримуватися власної стратегії у спілкуванні;
- враховувати та коригувати власну стратегію і тактику у спілкуванні;
- використовувати імпровізаційні форми викладу інформації [13, с. 373–375].

Всебічне вивчення умінь особистості надає змогу уточнити зміст поняття «уміння комунікаторів». Означений феномен доцільно трактувати як не вроджену, а набуту універсальну систему психофізичних дій, спрямованих на диференціацію інформаційних ознак та швидку і якісну їх конвертацію у конструкти уявно створеної моделі донесення інформації до реципієнтів, а також на її реалізацію в умовах комунікативної діяльності.

Натомість, наявність у комунікаторів комунікативних умінь, підкріплених теоретичними знаннями, не може забезпечити успішну передачу необхідної інформації реципієнтам. Для цього необхідно оволодіти ще й комунікативними навичками. Комунікативна навичка як психолого-фізіологічний феномен вимагає наявності в корі головного мозку комунікаторів динамічної стереотипії, тобто стійких, злагоджених когнітивних процесів. У контексті біхевіористичної психологічної теорії навички зводяться до закріплених випадково віднайдених правильних рухів, а в гештальтпсихології вони розглядаються як відпрацьовані «осаяння» (інсайти – рішення виникає раптово і не підлягає сумніву) у початкових актах. За переконаннями М. Бернштейна, навички мають рефлекторну природу, хоча не являють собою стійкої формули чітких послідовностей нервових імпульсів, а виступають як складна багаторівнева структура [4, с. 166].

Загальновідомо, що сформованим комунікативним навичкам комунікаторів властиве неусвідомлене відтворення. Включення їх свідомості здійснюється лише у процесі пошуку рухових

актів. У психолого-фізіологічній науковій літературі рухи розглядаються як структурні компоненти навичок. На думку М. Бернштейна, навички мають багаторівневу структуру. Їх зміст складають головний і фонові рівні, головні й допоміжні ланки (рухи), різні автоматизми, перешифровки, корекції тощо. Автором виокремлюються зовнішня та внутрішня структура навичок [4, с. 213]. Втім, за О. Запорожцем, при однаковій зовнішній структурі навичок може бути зовсім різна їх внутрішня структура. Це пояснюється тим, що рівень будови навичок залежить, перш за все, від орієнтаційної основи, на якій вони формуються [6, с. 121].

Отже, комунікативна дія комунікаторів являє собою ланцюжок послідовних комунікативних рухів, які пов'язані між собою одним змістом зі спільним емоційним супроводом і спрямовані на вирішення поставлених завдань. До властивостей рухових комунікативних дій доцільно віднести не тільки їхню ланцюжкову будову, а й пристосувальну мінливість у побудові ланцюжків (під час відпрацювання комунікативних дій ніколи точно не повторюється послідовність і кількість ланок) та предметність. До структури комунікативних дій комунікаторів також часто входять проміжні ланки (комунікативні рухи), які спрямовують їх на розв'язання уявної задачі не в тому напрямі, що потрібно для її розв'язання. Таким чином, комунікативна дія комунікаторів включає в себе не тільки головні, а й фонові (допоміжні) ланки.

Натомість, комунікативну дію комунікаторів не слід ототожнювати з їхніми комунікативними навичками. Комунікативні навички доцільно розглядати як сукупність автоматизованих рухових дій, спрямованих на реалізацію створеного з відносно самостійних конструктів узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів. Їхню структуру складають комунікативні рухи, об'єднані за змістом у відповідні ланцюжки (дії) з чіткою послідовністю окремих ланок. Сформованість комунікативних навичок передбачає створення в корі головного мозку комунікаторів динамічної стереотипії когнітивних процесів, ознакою якої є досконалість відтворення рухових актів.

Проведені нами дослідження показали, що наявність у комунікаторів комунікативних умінь і комунікативних навичок, підкріплених теоретичними знаннями, можуть забезпечити передачу необхідної інформації реципієнтам. Натомість, ефективність означеного процесу є низькою, оскільки багато енегетичних ресурсів та часу затрачається на:

- створення узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів з відносно самостійних конструктів;
- застосування відносно самостійних комунікативних навичок для реалізації створеного узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів.

Ефективність передачі комунікаторами необхідної інформації реципієнтам зростає за умови застосування першими комплексних (складних) комунікативних умінь. Означений феномен забезпечує створення узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів не з відносно самостійних конструктів, а з їх об'єднаних угруповань. Окрім цього, комплексні уміння комунікаторів надають їм змогу застосовувати заздалегідь сформовані блоки комунікативних навичок при реалізації створеного узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів з угрупованих конструктів. Хоча такі конструкти і недоступні безпосередньому спостереженню, все ж можна припустити, що вони є складниками узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів.

Комплексні комунікативні вміння комунікаторів потребують ретельного розгляду з трьох позицій співвідношення «знання – комунікативні вміння – комунікативні навички – комплексні комунікативні вміння», де:

- перша – відзначається розмежуванням комунікативних умінь і комунікативних навичок на дві різні системи, котрі формуються і розвиваються за відмінними психологічними законами;
- друга – характеризується послідовним переходом знань спочатку у комунікативні вміння і комунікативні навички, а тільки потім у комплексні комунікативні вміння (знання → комунікативні вміння → комунікативні навички → комплексні комунікативні вміння);
- третя – знаменується трактуванням комплексних комунікативних умінь як деякої суми накопичених знань, системи комунікативних умінь і комунікативних навичок (комплексні комунікативні вміння = знання + комунікативні вміння + комунікативні навички).

Відповідно до означеної першої позиції співвідношення комунікативних умінь і комунікативних навичок, ці поняття є абсолютно різними. Наша позиція базується на тому, що комунікативна навичка – це дія, що піддалась автоматизації, а комунікативне вміння – це діяльність когнітивної сфери, яка створює узагальнені образи уявної моделі донесення інформації до реципієнтів постійним оновленням їх складників (конструктів). За цією позицією, комунікативні вміння комунікаторів не автоматизуються, а лише вдосконалюються. Кожне нове комунікативне вміння – це продукт аналізу та синтезу, осмисленого приєднання до раніше відомого. Вони формуються вправами психічних дій з постійно оновлюваними (мінливими) конструктами узагальнених образів уявної моделі

донесення інформації до реципієнтів. Саме тому доречно вести мову про автоматизацію лише окремих частин комунікативного вміння комунікаторів. Натомість, їх комунікативні навички набуваються шляхом автоматизації, тобто повторенням фізичних дій, що впливає на швидкість розв'язання задач та зростаючу згорнутість всіх операцій, необхідних для вибору і застосування потрібних рухів у кожному конкретному випадку. Комунікативні навички набуваються складніше, ніж комунікативні вміння, і сильніше «вживаються в свідомість» комунікаторів. Також комунікативні навички значно складніше, ніж комунікативні вміння, піддаються корекції. Навіть за наявності комунікативних умінь комунікатори ще змушені здійснювати оперативний контроль за ходом відтворення комунікативних дій, тоді як за якісної сформованості комунікативних навичок вони спеціально не обмірковують кожен елемент вербального та невербального впливу на реципієнтів, хоча за необхідності спроможні здійснювати такі операції.

Згідно з другою позицією розгляду співвідношення складників комплексних комунікативних умінь, комунікативні вміння комунікаторів «переростають» у комунікативні навички за умови гарно структурованої системи репрезентованих знань. Вони у процесі свого формування автоматизуються. Втім, цьому процесу піддаються не всі їх комунікативні вміння. Саме тому комунікативні вміння комунікаторів доцільно розмежувати на дві групи: початкові і вторинні.

Початкові комунікативні вміння комунікаторів виникають при перших вдалих спробах виконання дії з отриманням бажаних результатів. У процесі відтворення такі дії поступово автоматизуються і перетворюються у комунікативні навички. Таким чином початкові комунікативні вміння комунікаторів є близькими до їх комунікативних навичок і піддаються автоматизації. Слід зазначити, що немає такої комунікативної навички, в основі якої не лежало б початкове комунікативне вміння, котре поступово вдосконалюється під час повторення. При його переході у комунікативну навичку процес відтворення дій прискорюється завдяки максимальному об'єднуванню елементів кожної дії (рухів) в одне ціле, що і додає злагодженості вербального і невербального впливу на донесення інформації до реципієнтів.

З приводу перетворення початкових комунікативних умінь комунікаторів у їх комунікативні навички, необхідно наголосити на тому, що це не простий прямолінійний процес. Йому властиве постійне вдосконалення початкових комунікативних умінь, підняття на більш високий рівень. Їх закріплення у комунікативних навичках передбачає одночасно як удосконалення, так і незмінність, що призводить до відсутності творчості. Натомість, удосконалення комунікативних умінь відбувається, перш за все, при їх переході у комунікативні навички, де всі вербальні і невербальні дії не тільки прискорюються, а й стають більш точними і безпомилковими. Окрім цього, набуття комунікативних навичок призводить до відчуття впевненості у вірності відтворення вербальних і невербальних дій. При формуванні комунікативних навичок перелаштовується структура діяльності комунікаторів: елементи дії все більше і більше об'єднуються в єдине ціле. Якщо при створенні початкового комунікативного вміння кожен його елемент стає об'єктом уваги комунікаторів, то по завершенні його «переходу» у комунікативну навичку всі об'єкти уваги узагальнюються. Вони спрямовують увагу не на окремі елементи дії, а на їх систему загалом. Перебудова структури комунікативної діяльності комунікаторів полягає також у більш економному відтворенні комунікативних рухів, тобто в ліквідації зайвих комунікативних рухів і допоміжних прийомів.

Натомість, процес автоматизації комунікативних умінь комунікаторів до рівня комунікативних навичок є вибіркоким. Як вже зазначалось, існують вторинні комунікативні вміння, які в психологічній науці отримали назву «імагінативні». Саме вони забезпечують нескінченну зміну конструктів узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів і з цієї причини не можуть бути автоматизованими. Імагінативні комунікативні вміння не закріплюються і не переходять у комунікативні навички з кожним повторенням. Відповідно до концепції Б. Ломова, за якою будь-яке вміння – це складне психічне утворення, до складу якого входять система навичок певного виду діяльності та система наявних у особистості знань [12, с. 229–230], для комунікативної навички комунікаторів як автоматизованої дії має бути характерна стереотипність, тоді як для комунікативного вміння – мінливість (яскраво виражена динамічність), без якої неможливе вирішення нових завдань.

Таким чином, комунікативні вміння комунікаторів можуть призводити до отримання якісно нових результатів при кожному повторенні комунікативної ситуації, тоді як надійне застосування сформованих комунікативних навичок забезпечує стабільність безпомилкового відтворення засвоєної інформації, що надає змогу стверджувати: комунікативним навичкам комунікаторів властива консервативність та важкозмінність.

Отже, відповідно до розгляду співвідношення складників комплексних комунікативних умінь комунікаторів (знання → комунікативні вміння → комунікативні навички → комплексні комунікативні вміння), означений феномен – це психічне утворення, що поєднує знання, комунікативні вміння й

комунікативні навички з діями, тобто виявляється у правильному використанні здобутих знань, вмінь і навичок у вирішенні практичних завдань комунікативної діяльності.

Утім, аналіз діяльності комунікаторів надає змогу розглянути ще одну (третю) позицію співвідношення складників їх комплексних комунікативних умінь. В її основі закладено дію алгоритму «комплексні комунікативні вміння = знання + комунікативні вміння + комунікативні навички». Ця позиція знаменується трактуванням комплексних комунікативних умінь як деякої суми накопичених знань та системи комунікативних умінь і комунікативних навичок. Комплексні комунікативні вміння комунікаторів забезпечують блочне застосування комунікативних навичок в процесі творчої реалізації створеного узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів з об'єднаних угруповань їхніх конструктів, тобто: реалізацію створеного узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів з постійною появою елементів новизни (зі зміною конструктів цього образу або з частковим оновленням їхніх показників).

В означеному алгоритмі надмірної складності набуває «надлаштування» вихідних (початкових + вторинних) комунікативних умінь над комунікативними навичками. Хоча останні мають більш високий ступінь готовності діяти згідно з метою, ніж перші, з яких вони утворилися, все ж вихідні комунікативні вміння «надлаштовуються» над комунікативними навичками, оскільки дійсність потребує від комунікаторів не автоматизму, а змінності, максимального творчого ставлення до процесу діяльності. Таким чином, відбувається трансформація комунікативних навичок як системи автоматизованих дій у комплексні комунікативні вміння. При цьому спочатку формуються вихідні комунікативні вміння як спосіб відтворення дій при активному регулюванні процесу свідомістю, а лише потім вони методами уявних чи реальних повторень алгоритмованих дій доводяться до рівня автоматизації.

Висновки:

1. Комплексні комунікативні вміння комунікаторів – це не вроджена, а набута універсальна система психофізичних дій, спрямованих на створення узагальненого образу уявної моделі донесення інформації до реципієнтів не з відносно самостійних конструктів, а з об'єднаних їхніх угруповань. Вона також спрямована на його реалізацію завдяки блочному застосуванню комунікативних навичок.

2. Структуру комплексних комунікативних умінь комунікаторів складають фахові знання, комунікативні вміння та комунікативні навички. Процес удосконалення комплексних комунікативних умінь комунікаторів протікає успішно лише за умови, якщо вони збагачують набуті знання новою інформацією. За відсутності такого стимулюючого фактора процес якісного вдосконалення означеного феномена призупиняється, і комунікатори демонструють шаблонне донесення інформації до реципієнтів.

3. Нескінченне удосконалення комплексних комунікативних умінь комунікаторів потребує постійного закріплення не лише збагачених новою інформацією знань, а й новостворених вихідних комунікативних умінь і комунікативних навичок. Велику роль у цьому процесі відіграє уявлення як всієї оновленої системи комплексних комунікативних умінь, так і розмежованої на ряд окремих конструктів кожної її ланки.

Перспективи подальших досліджень означеної проблеми вбачаються у висвітленні сукупності загальнотеоретичних положень щодо мікроскладників кожного компонента комплексних комунікативних умінь комунікаторів. Також поза увагою залишився розгляд етапів їх комунікативного акту і впливу емоційних умов на успішність його перебігу тощо.

Список використаних джерел

1. Бабанский Ю. К. Педагогика : учеб. пособ. / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1988. – 478 с.
2. Бардин К. В. Как научить детей учиться / К. В. Бардин. – Мн. : Народная асвета, 1973. – 144 с.
3. Бахарева Т. И. Формирование интеллектуальных умений старших школьников в процессе внеурочной учебной деятельности : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Т. И. Бахарева. – Челябинск, 2004. – 24 с.
4. Бернштейн Н. А. Физиология движений и активность / Н. А. Бернштейн. – М. : Наука, 1990. – 496 с.
5. Ганаева Е. А. Формирование когнитивно-коммуникативных умений подростков в историко-краеведческой деятельности : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика» / Е. А. Ганаева. – Оренбург, 1999. – 18 с.
6. Запорожец А. В. Избранные психологические труды : в 2 т. / А. В. Запорожец. – М. : Педагогика, 1986. – Т. 2 : Развитие произвольных движений. – 1986. – 296 с.
7. Ісаєнко М. М. Формування комунікативних умінь у курсантів вищих закладів освіти МВС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. М. Ісаєнко. – Одеса, 2002. – 19 с.
8. Казарцева О. М. Культура речевого общения: теория и практика обучения : учеб. пособ. / О. М. Казарцева. – М. : Флинта, 1999. – 496 с.
9. Корець М. С. Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих здібностей майбутніх учителів трудового навчання / М. С. Корець // Наукові записки. Серія : Педагогіка. – 1999. – № 5. – С. 53–56.
10. Леонтьев А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев – М. : Смысл, 1997. – 365 с.

11. Лернер И. Я. Развитие мышления в процессе обучения истории : учеб. пособ. / И. Я. Лернер. – М. : Просвещение, 1982. – 191 с.
12. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1984. – 444 с.
13. Шиянюк Л. В. Текст як основа формування риторичної культури студентів-філологів / Л. В. Шиянюк // Вісник Львівського університету Серія філологічна : зб. наук. праць. – Вип. 50. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – С. 371–377.
14. Шолохова Н. С. Формування когнітивних умінь учнів 7–8 класів у процесі вивчення фізики за інтерактивними технологіями : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. С. Шолохова. – К., 2006. – 247 с.
15. Bertalanffy, L. General System Theory: Foundations, Development, Applications / L. Bertalanffy. – New York : George Braziller, 1968. – 520 p.
16. Kelley, H. H. The Social Psychology of Groups / H. H. Kelley, J. W. Thibaut // International Journal of Group Psychotherapy. – 1959. – №11(3). – P. 353–354.
17. Handbook of Motivation at School / [Edited by Kathryn R. Wentzel and Allan Wigfield]. – New York : Routledge, 2009. – 686 с.
18. McLuhan, M. Understanding Media: The Extensions of Man / Marshall McLuhan. – NY : Gingko Press, 2003. – 464 p.
19. Psychology / [Bernstein D., Penner L., Clarke-Stewart A., Roy E.]. – [9th ed.]. – Wadsworth : Cengage Learning, 2012. – 944 p.
20. Payne, St. K. Innovativeness and cognitive complexity / St. K. Payne, M. J. Beatty // Psychological Reports. – 1982. – Vol. 51. – P. 85–86.
21. Shannon, C. E. Communication at the Presence of Noise / C. E. Shannon // Bells Systems Technical Journal. – 1949. – P. 10–21.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Babanskij Ju. K. Pedagogika : ucheb. posob. / Ju. K. Babanskij. – М. : Prosveshhenie, 1988. – 478 s.
2. Bardin K. V. Kak nauchit' detej učit'sja / K. V. Bardin. – Mn. : Narodnaja asveta, 1973. – 144 s.
3. Bahareva T. I. Formirovanie intellektual'nyh umenij starshih shkol'nikov v processe vneurochnoj uchebnoj dejatel'nosti : avtoref. diss. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.01 «Obshhaja pedagogika, istorija pedagogiki i obrazovanija» / T. I. Bahareva. – Cheljabinsk, 2004. – 24 s.
4. Bernshtejn N. A. Fiziologija dvizhenij i aktivnost' / N. A. Bernshtejn. – М. : Nauka, 1990. – 496 s.
5. Ganaeva E. A. Formirovanie kognitivno-kommunikativnyh umenij podrostkov v istoriko-kraevedcheskoj dejatel'nosti : avtoref. diss. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.01 «Obshhaja pedagogika» / E. A. Ganaeva. – Orenburg, 1999. – 18 s.
6. Zaporozhec A. V. Izbrannye psihologicheskie trudy : v 2 t. / A. V. Zaporozhec. – М. : Pedagogika, 1986. – Т. 2 : Razvitie proizvol'nyh dvizhenij. – 1986. – 296 s.
7. Isaienko M. M. Formuvannia komunikativnykh umin u kursantiv vyshchych zakladiv osvity MVS : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / M. M. Isaienko. – Odesa, 2002. – 19 s.
8. Kazarceva O. M. Kul'tura rechevogo obshhenija: teoriija i praktika obuchenija : ucheb. posob. / O. M. Kazarceva. – М. : Flinta, 1999. – 496 s.
9. Korets M. S. Psykholoho-pedahohichni aspekty rozvytku tvorchykh zbidnostei maibutnykh uchyteliv trudovoho navchannia / M. S. Korets // Naukovi zapysky. Seriia : Pedahohika. – 1999. – № 5. – S. 53–56.
10. Leont'ev A. A. Psihologija obshhenija / A. A. Leont'ev – М. : Smysl, 1997. – 365 s.
11. Lerner I. Ja. Razvitie myshlenija v processe obuchenija istorii : ucheb. posob. / I. Ja. Lerner. – М. : Prosveshhenie, 1982. – 191 s.
12. Lomov B. F. Metodologicheskie i teoreticheskie problemy psihologii / B. F. Lomov. – М. : Nauka, 1984. – 444 s.
13. Shyianiuk L. V. Tekst yak osnova formuvannia rytorychnoi kultury studentiv-nefilolohiv / L. V. Shyianiuk // Visnyk Lvivskoho universytetu Seriia filolohichna : zb. nauk. prats. – Vyp. 50. – Lviv : LNU im. I. Franka, 2010. – S. 371–377.
14. Sholokhova N. S. Formuvannia kohnityvnykh umin uchniv 7–8 klasiv u protsesi vyvchennia fizyky za interaktyvnymy tekhnolohiiamy : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / N. S. Sholokhova. – К., 2006. – 247 s.
15. Bertalanffy, L. General System Theory: Foundations, Development, Applications / L. Bertalanffy. – New York : George Braziller, 1968. – 520 p.
16. Kelley, H. H. The Social Psychology of Groups / H. H. Kelley, J. W. Thibaut // International Journal of Group Psychotherapy. – 1959. – №11(3). – P. 353–354.
17. Handbook of Motivation at School / [Edited by Kathryn R. Wentzel and Allan Wigfield]. – New York : Routledge, 2009. – 686 s.
18. McLuhan, M. Understanding Media: The Extensions of Man / Marshall McLuhan. – NY : Gingko Press, 2003. – 464 p.
19. Psychology / [Bernstein D., Penner L., Clarke-Stewart A., Roy E.]. – [9th ed.]. – Wadsworth : Cengage Learning, 2012. – 944 p.
20. Payne, St. K. Innovativeness and cognitive complexity / St. K. Payne, M. J. Beatty // Psychological Reports. – 1982. – Vol. 51. – P. 85–86.
21. Shannon, C. E. Communication at the Presence of Noise / C. E. Shannon // Bells Systems Technical Journal. – 1949. – P. 10–21.

Yunyk, I.D. Complex communicative abilities of communicators: content and structure. The content of complex communicative abilities of communicators in the context of modern methodological approaches to the study of the designated phenomenon is shown in the article. The structure of complex communicative abilities of communicators is

uncovered there. It consists of professional knowledge, communication abilities and communication skills. The process of improving communicative abilities of communicators proceeds only if they enrich the acquired knowledge with new information. Enriched knowledge causes contradictions between the already existing communicative abilities and communicative skills and the purpose of communicative activity that arises as a result of obtaining new knowledge. Enrichment of knowledge by new information serves as a source of flexibility for all components of the complex communicative abilities of communicators. In the absence of such a stimulating factor, the process of qualitative improvement of this phenomenon is suspended and communicators demonstrate stereotyped reporting of information to recipients. It's proven that only purposeful development of each component of the designated phenomenon ensures the qualitative formation of a universal system of psychophysical actions, which are aimed at creating a generalized image of an imaginary model of reporting information to recipients not from relatively independent constructs, but from their combined groups. Prospects for further research of this problem are seen in the coverage of a set of general theoretical provisions regarding the microcomponents of each component of the complex communication abilities of communicators.

Key words: communication abilities, complex abilities, communication skills, communicators, recipients, information, constructs.

Відомості про автора

Юник Іван Дмитрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології Київського національного торговельно-економічного університету, м. Київ, Україна.

Yunyk, Ivan D., PhD (pedagogy), Associate professor of the department of psychology, Kyiv national university of trade and economics, Kyiv, Ukraine.

E-mail: idyunyk@gmail.com

УДК 159.9:316.6:4.5

Яцина О.Ф.

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ПРАКТИК ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА БАТЬКІВСТВА: НОВІ ЗМІСТИ

Яцина О.Ф. Функціональність практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства: нові змісти.

У статті дано аналіз експлікованих особливостей функціональності практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. Вказано на зміни класично-традиційних функцій шлюбу та сім'ї. Встановлено відповідність функціональності змісту конструйованих практик: продовження роду, економічна незалежність (кар'єра), зміцнення матеріального статку, свобода сексуальних стосунків тощо.

Робиться висновок, що встановлені особливості функціональності практик підкреслюють такі властивості, як: відсутність фіксованості змісту функцій і ролі закріпленості за подружжям/партнерами; мінливу домінуючість функцій, залежну від ціннісного смислу практики; множини значень функцій, виявлених у конкретизації їхньої області значень.

Ключові слова: проліферація функцій, практики шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, комунікативна ситуація, конструювання, подружжя, партнери.

Яцина О.Ф. Функциональность практик брачно-семейного партнерства и родительства: новые содержания. В статье представлен анализ эксплицированных особенностей функциональности практик брачно-семейного партнерства и родительства. Определены изменения классических традиционных функций брака и семьи. Установлено соответствие функциональности смыслу конструированных практик: продолжение рода, экономическая независимость (карьера), укрепление материального состояния, свобода сексуальных отношений и др.

Подводится итог, что установленные особенности функциональности практик подчеркивают такие характеристики, как: отсутствие фиксированности содержания функций и ролевого закрепления за мужем и женой/партнерами; переменчивую доминантность функций, зависящую от ценностного смысла практики; множество значений функций, определяемых конкретизацией их области значений.

Ключевые слова: пролиферация функций, практики брачно-семейного партнерства и родительства, коммуникативная ситуация, конструирование, муж и жена, партнеры.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство характеризується наявністю таких ознак постмодерну, як децентрація, фрагментарність, релятивізм соціальної нормативності, дискурсивність, втрачання однозначності точки зору та набуття мозаїчності й поліфонічності, множинності, плюралності ідей, дій, практик. У такому гетерогенному і фрагментарному світі суб'єкт стоїть перед проблемою вибору/конструювання практик і себе в них. Дискурсивно-конструктивістський підхід пропонує таке бачення ідентичності, в якому акцент робиться на рефлексивному характері та множинності ідентичностей, що конструюються в різних дискурсах. У світі, де загальні нормування перестають діяти, дискурс уможливує появу гнучких до ситуації дискурсивних ідентичностей.